

Les heretgies clàssiques

Dr. Lluís Argemí d'Abadal

PID_00238423

Temps mínim previst de lectura i comprensió: **3 hores**

Índex

Introducció: les revolucions polítiques i econòmiques.....	5
Objectius.....	7
1. El socialisme utòpic i ricardià: Saint-Simon, Fourier, Owen, Hodgsking i Thompson.....	9
1.1. El socialisme anglès	9
1.2. El socialisme francès	11
2. El socialisme científic: Marx i el materialisme històric.....	13
2.1. Els modes de producció	13
2.2. La plusvàlua i la llei d'acumulació capitalista	15
3. El marxisme després de Marx: l'imperialisme.....	17
4. Historicisme i institucionalisme.....	20
4.1. El primer historicisme	20
4.2. El segon historicisme i l'institucionalisme	21
5. Socialisme i marxisme a Catalunya i Espanya.....	23
6. Autors.....	25
Resum.....	28
Activitats.....	29
Glossari.....	30
Bibliografia.....	32

Introducció

La Revolució Industrial i la Revolució Francesa prometien moltes coses per al futur de la humanitat: llibertat, igualtat i abundància podien ser els lemes que molta gent esperava dels seus resultats.

Però a poc a poc les esperances van desaparèixer, i en lloc seu va sorgir la frustració, que en el camp social va donar lloc a les primeres revoltes obreres i en el camp científic, a l'aparició d'alternatives a una ciència, l'economia política, que es convertia en la ciència de l'acceptació de la situació present.

Un dels components principals tant de les respostes científiques com de les socials era un tipus de sentiment que de seguida es va transformar en moviment, artístic, en primer lloc, però que ben aviat va adquirir un abast més ampli, el romanticisme. El podríem definir com el resultat de les frustracions que les dues revolucions van provocar i, més concretament, com el rebuig de les dues filosofies que les alimentaven: el racionalisme i l'utilitarisme.

Per això, el romanticisme cercava quelcom que estava més enllà del racionalisme, que s'expressava mitjançant els sentiments i, a més, defugia de l'universalisme de la Il·lustració. Així, el seu objectiu era la recerca de la particularitat i, molt especialment, la particularitat dels pobles i de les nacions.

Fruit d'aquests elements, dos corrents de pensament econòmic i social van aparèixer com a rèplica o correcció de l'economia política clàssica.

El primer, el socialisme, que prenent algunes de les afirmacions de l'escola clàssica, especialment en el seu vessant ricardià, les va voler portar als seus extrems més radicals.

El segon, l'historicisme, se centrava més aviat en la negació del racionalisme universalista de les teories econòmiques, i pensava que la història era una guia més apropiada per a l'estudi dels fenòmens socials, especialment en el camp econòmic.

Però tots dos corrents tenien un component social. El naixent pensament socialista recollia les aspiracions dels que suportaven els pitjors efectes de les dues revolucions, especialment els treballadors que es veien sotmesos a noves formes de marginació.

L'historicisme recollia les idees dels que, en països que van tenir un desenvolupament econòmic més tardà (com el que més tard es convertiria en Alemanya), volien tenir un lloc en una terra tan important com Anglaterra o França, i defensaven una explicació pròpia, no cosmopolita, de la seva economia.

En certa manera, la teoria del moviment nacional va començar amb la unió econòmica de les diferents unitats que, més endavant, formarien l'Alemanya del futur. Si el socialisme va ser un moviment de la nova classe treballadora, i les idees socialistes la ideologia d'aquest moviment, l'historicisme va ajudar el moviment nacionalista alemany, però no es va limitar a Alemanya, i fins i tot va tenir alguns defensors a la Gran Bretanya, que volien criticar l'absolutisme de les afirmacions lògiques i dogmàtiques dels clàssics, especialment de Ricardo.

Però tots dos moviments van tenir una primera expressió violenta el 1848, quan va esclatar una revolució en molts llocs d'Europa.

Al mateix temps, però, la innovació tecnològica tenia un nou impuls, el que hi va donar el ferrocarril.

Aquesta nova onada de la Revolució Industrial va agreujar algunes de les tensions socials, de manera que van tenir un abast més ampli en el terreny europeu.

A llarg termini, però, va permetre l'impuls econòmic que va caracteritzar els següents vint-i-cinc anys.

Però també van aparèixer, cap al final del període, diferents maneres de pensar que defugien els extrems abstractes de la teorització clàssica, de primer, i neoclàssica, després, i els radicalismes del socialisme. Les diferents doctrines econòmiques que van sorgir se centraven en alguna idea central com a objectiu, i l'anàlisi econòmica que en feien es dirigia a aquest objectiu.

Així, al tombant de segle, solidarisme, cooperativisme i d'altres foren algunes d'aquestes doctrines, oposades al liberalisme i al col·lectivisme dominants en l'època.

Vegeu el vídeo: Introducció a les heretgies clàssiques

Objectius

El quart mòdul pretén assolir els objectius següents:

- 1.** El primer objectiu és la presentació de les reaccions a les teories de l'escola clàssica, que es van concretar en el socialisme utòpic de primer, marxista després, i finalment, en l'historicisme.
- 2.** Presentar aquests moviments socials i teòrics com a fruits del desencís que les promeses incomplertes de la revolució política francesa i la revolució econòmica (industrial) anglesa havien creat entre grans grups de la població. Aquest desencís, que va tenir una forma artística concreta, el romanticisme, va generar un moviment social que si bé fins al 1848 estava poc estructurat, a partir d'aquesta data va prendre una consistència que li permeté d'exercir un paper important.
- 3.** Interessa especialment que la personalitat de Marx, que representa la síntesi de línies intel·lectuals anteriors, es vegi com una culminació de l'esforç il·lustrat per tal de controlar, mitjançant la raó, tot tipus de fenòmens. En el cas de Marx, els fenòmens que es tenen en compte són els històrics.
- 4.** El darrer objectiu es refereix a l'historicisme, que centrava el seu estudi, no en la classe social, sinó en el conjunt nacional, històricament definit. La descripció de la seva visió econòmica, com a fruit de les condicions alemanyes de la unificació, s'ha d'entendre com una relació realitat-teoria que defuig la teorització que fins aleshores dominava.

1. El socialisme utòpic i ricardià: Saint-Simon, Fourier, Owen, Hodgsking i Thompson

Vegeu el vídeo: El socialisme utòpic i ricardià: Saint-Simon, Fourier, Owen, Hodgsking i Thompson

1.1. El socialisme anglès

En les teories de l'escola clàssica, i molt especialment en les de Ricardo, hi havia alguns punts que permetien una interpretació de defensa radical de les posicions dels treballadors.

En concret, la teoria del valor treball i la teoria de l'acumulació i de la maquinària.

Segons la primera teoria, es podria dir que si tot el valor és creat pel treball, tota retribució a un factor productiu que no sigui salari serà una explotació del treballador. Segons la segona, si era científicament correcte que el procés de creixement creava atur, les revoltes dels treballadors, en què es cremaven les màquines, tenien almenys una base la qual fonamentar-se. I d'aquestes idees van sorgir els principals teòrics pre-marxistes del socialisme anglès.

En primer lloc, cal tenir en compte Thomas Hodgskin, autor d'*El treball defensat de les reclamacions del capital* (1825), i en certa manera seguidor de Godwin, l'autor de l'obra que Malthus va atacar.

Tot i partir d'un individualisme extrem, segons el qual un govern havia de mantenir l'ordre i la pau però de cap manera interferir en els drets individuals, arribava a conclusions curioses: a fi i efecte de mantenir aquests drets individuals i la lliure competència, l'herència i la riquesa mai no havien de ser protegides. El capital és únicament treball acumulat, com deia Ricardo, i com que el treball és la font última del valor, tots els resultats de la producció han d'anar a raure al treballador.

En conseqüència, Hodgskin va ser el descobridor de la **teoria de l'explotació**, que apareix amb l'existència de retribucions com ara els beneficis i la renda, que el treballador no rep, i que sorgeixen perquè els capitalistes controlen el sistema econòmic i determinen les altres retribucions.

Hi ha, doncs, un intercanvi de desiguals, treball i salari. En un sistema econòmic natural, els treballadors rebrien el fruit total del seu treball.

William Thompson, en canvi, partia de les mateixes bases de l'escola clàssica, l'utilitarisme de Bentham, però creia que la distribució de la riquesa era injusta i fins i tot ineficient com a resultat del sistema de propietat existent.

La solució, en el seu cas, era un **sistema de propietat cooperativa**, que permetria l'increment de la productivitat i de la riquesa per a tots. La seva obra principal, *Recerca sobre els principis de la distribució de la riquesa* (1824), té com a idea el fet principal que la renda de la terra i l'interès són una sostracció als treballadors.

Hodgskin i Thompson van escriure en un moment en què a Anglaterra ja havien sorgit les idees socialistes, malgrat que no es basaven en teories econòmiques.

L'exponent principal d'aquesta visió va ser el filantrop Robert Owen, propietari d'empreses tèxtils.

Com a filantrop, Owen va aplicar un sistema nou en les seves empreses: limitació del treball infantil, salaris alts, reducció de jornada, etc. I va descobrir que obtenia grans beneficis en un temps en què els capitalistes creien que només podien obtenir beneficis mitjançant condicions extremes de treball.

D'aquí li va venir la idea d'un nou món, que va exposar en *Una nova visió de la societat* (1813), un dels clàssics del socialisme, definit com a utòpic per Engels. La raó d'aquesta definició es pot trobar en la mateixa obra: és la descripció detallada del que podria ser la societat futura, socialista, però sense cap anàlisi de la manera com arribar-hi, o de l'evolució social que hi porta.

Cal dir que Owen va iniciar un moviment que, si bé d'entrada volia afavorir cooperativament, anava més enllà. De fet, arran d'aquest moviment var sorgir moltes coses, com per exemple el moviment sindicalista britànic, el primer del món, però també el moviment cooperatiu. En aquest segon cas, van ser els treballadors de la fàbrica d'Owen els que el van iniciar.

En el cas del moviment sindicalista, les campanyes iniciades per Owen a fi i efecte de divulgar les seves idees van comportar l'aparició dels nuclis que donarien lloc, més endavant, a les futures unions obreres.

En el camp de les idees, les campanyes d'Owen van donar lloc a les anàlisis més refinades de Hodgskin i Thompson i, amb el temps, J. S. Mill es veuria obligat a recollir algunes d'aquestes idees, no tant perquè les acceptava sinó per definir-les com a possibles.

1.2. El socialisme francès

La variant francesa del socialisme premarxista va tenir les característiques d'Owen, més que les de Hodgskin i Thompson, fet que indica que era un socialisme molt imaginatiu en la descripció del món futur, però que oblidava la part científica, social, econòmica o històrica de les seves afirmacions.

Henri Rouvroy de Saint-Simon era el descendent de l'autor de les memòries del regnat de Lluís XIV i un dels grans nobles de França. Voluntari amb Lafayette a la Guerra d'Independència dels EUA, de retorn a França va especular amb béns nacionals i es va arruïnar. Però la seva experiència el va portar a una conclusió: volia construir una societat sense ociosos, en què el treball, l'enginy i la intel·ligència tinguessin el paper principal.

Les seves teories partien d'una famosa faula: si en un país com França morissin els principals ducs, comtes, etc., el país continuaria funcionant; en canvi, si morissin els principals enginyers, científics, inventors, etc., el país patiria un desastre.

Per aquest motiu, les seves propostes es basaven en una **societat dirigida per la ciència i la tècnica**, en què els seus coneixedors tenien un lloc preferent, però en què també els banquers i els homes de negocis necessitaven llibertat per a desenvolupar les forces productives.

La seva darrera obra, *El nou cristianisme* (1825), planteja la necessitat de crear una espècie de nova església en què els científics ocupin el lloc dels sacerdots.

Per a Saint-Simon, la societat havia d'estar dirigida per tres cambres: la de creació, la d'anàlisi i la d'aplicació, compostes per inventors, científics i enginyers, i necessàries per a tirar endavant projectes de progrés. Però, si bé l'aspecte del progrés tecnològic és central en les seves obres, hi ha un component d'organització social en què desapareixen les diferències de classes. Així, tot i que es manté la propietat privada, aquesta ha de conformar-se al bé públic.

Però Saint-Simon veié tots aquests aspectes d'una manera quasi religiosa, cosa que el va portar a crear un grup, o secta, per a la difusió del nou evangeli del progrés. La història posterior dels saintsimonians és la d'una secta tancada que

es va autodestruir però que, al mateix temps, va aconseguir aportar a les classes treballadores l'esperança en **les virtuts alliberadores de la tècnica**, en contra dels recels existents fins aleshores.

També va convèncer moltes persones a participar en projectes d'envergadura, des dels canals transoceànics fins a la construcció de ferrocarrils, en què deixebles de Saint-Simon van tenir un gran paper.

Charles Fourier, a diferència de Saint-Simon, era de família burgesa, però també empobrida. D'una imaginació molt fèrtil, es va dedicar a fer una descripció detallada d'un futur món ideal. Aquest món presentava algunes de les fòbies i fílies de l'autor, com el menyspreu pel comerç, en el qual s'havia arruïnat.

Creient que havia descobert quelcom de tanta importància com la gravitació universal de Newton, també mitjançant una poma, que donava molt poc al productor però costava molt al consumidor, va descriure la seva utopia en *El nou món industrial i societari* (1829) que, tot i el títol, fa referència a una utopia rural.

La societat, organitzada en falansteris, comunitats en què totes les activitats es fan en comú, eliminava l'explotació i permetia arribar al lema socialista de cadascú segons la seva capacitat, i de cadascú segons la seva activitat.

Però això era cosa del futur, que es podia implantar ja.

Per a la història, Fourier va desenvolupar una teoria que també té quelcom de newtoniana: la societat es forma per les atraccions i repulsions entre els àtoms, que són les persones, i evoluciona en etapes que corresponen a les passions dominants, cada vegada passions més elevades, fins a arribar a l'**estat d'harmonia**, paraula que fa servir sovint. Així, de les passions animals corresponents a les edats antigues s'havia passat a les passions sentimentals, i ara calia passar a les passions intel·lectuals, procés que havia començat amb la Revolució Francesa.

De les utopies franceses (i de la d'Owen), futurs sense visió del camí, i de les anàlisis angleses, camí sense visió de futur, finalment va sorgir el que el seu autor anomenà socialisme científic, que unificava les dues branques. Marx va ser el continuador de les dues tradicions.

2. El socialisme científic: Marx i el materialisme històric

Vegeu el vídeo: El socialisme científic: Marx i el materialisme històric

2.1. Els modes de producció

Karl Marx era originari de Trèveris, a la Renània alemanya, zona que tenia una certa influència francesa i prussiana. Després d'estudiar filosofia a la Universitat de Berlín i doctorar-se, es va dedicar al periodisme a Colònia, però les crítiques que va fer al tsar el van obligar a fugir i establir-se a París, on va contactar amb els grups polítics francesos, socialistes que havien sorgit de les campanyes de Fourier i Saint-Simon, i després a Brussel·les, on va establir contacte amb exiliats alemanys.

Va tornar a Alemanya el 1848, en plena revolució, just després de redactar el *Manifest del Partit Comunista* per a un grup d'exiliats. En ser derrotada la revolta, tornà a l'exili, en primer lloc a París i, finalment, a Londres, on va morir trenta anys més tard.

Durant l'exili es va dedicar a dues activitats: la política, intentant organitzar l'Associació Internacional de Treballadors, i la teòrica, que havia de proporcionar la base científica a aquest moviment. En aquesta segona activitat, Marx va portar a terme una important recerca sobre els economistes anglesos, especialment l'escola clàssica, i més concretament sobre Ricardo, de qui en certa manera és el continuador. El resultat fou la seva gran obra, *El capital. Crítica de l'economia política* (1867), de la qual només va poder concloure un primer volum. Els dos volums restants, i també les *Teories de la plusvàlua*, que n'és la continuació, van ser publicats pels seus deixebles.

La seva teoria volia ser una **teoria social total**, que expliqués tots els aspectes de la societat i, per tant, incloïa tot el que ara són les ciències socials. Però únicament va acabar la part corresponent a l'economia, i encara de manera parcial. Com a teoria total, de fet, Marx va incorporar les seves tres experiències vitals i intel·lectuals i les va unificar en un sistema únic: **la filosofia alemanya dels seus anys d'universitat, la política socialista i sindicalista francesa del seu primer exili i l'economia política anglesa del seu exili final**. Aquests tres components, en una anàlisi històrica, són la seva gran creació i formen la base del que avui anomenem el **materialisme històric**.

Per a Marx, les societats presenten un seguit de fenòmens i estructures de tot tipus (econòmic, social, polític i cultural), però aquests fenòmens i estructures estan relacionats.

La base, el determinant en última instància de la resta d'estructures, és l'estructura econòmica, establerta per a la supervivència social.

Les relacions que s'estableixen en la base econòmica entre les forces de producció determinen l'aparició de les classes socials, que en les seves lluites i conflictes creen les superestructures polítiques i socials, destinades a mantenir les classes en les seves posicions.

També, i en darrera instància, queden determinades les mentalitats, la cultura i la creació intel·lectual, i, a més, tot el que Marx anomenava ideologia, la manifestació més clara de la qual era la filosofia.

La base econòmica, regida per les lleis estudiades pels economistes anglesos, determina l'organització política i social i la manera com s'interpreta el món. El socialistes francesos volien canviar aquesta organització, mentre que els filòsofs alemanys havien començat a interpretar el món.

Aquests tres components de la seva experiència –base econòmica, organització política i social i interpretació del món– tenien un lloc en la seva concepció teòrica. La forma ideal d'una societat amb aquests tres nivells era el que Marx anomenava modes de producció, tot i que les societats reals presenten restes de modes de producció més antics i embrions de mons futurs.

En efecte, les bases de les societats evolucionen a causa de la dinàmica de les forces de producció i del canvi tècnic, però, sovint, les superestructures polítiques i socials representen un fre a aquest desenvolupament i es fa necessària una revolució per a adequar-les al nou món econòmic.

Per això, totes les societats han patit un procés evolutiu que ha passat per diferents etapes, a vegades marcades per punts de canvi, en què la revolució ha donat lloc a la nova societat.

L'evolució de les societats occidentals era, segons Marx, la que havia portat del comunisme primitiu de l'home prehistòric a les societats esclavistes, per mitjà de les formes asiàtiques corresponents als grans imperis d'Egipte i Mesopotàmia.

Les societats esclavistes havien donat lloc al feudalisme, i aquest al capitalisme, que al seu torn donaria lloc al socialisme i, finalment, al comunisme; en aquest cas, avançat.

Deixant de banda que el mode asiàtic de producció sembla no tenir un clar corresponent a Europa, i que molts marxistes s'han preguntat si la seqüència havia de ser única, la idea de Marx era **estudiar la manera com s'havien desenvolupat les transicions** i, molt especialment, la transició que havia donat lloc al capitalisme des del feudalisme, a fi i efecte de trobar la manera de fer **la transició pendent, la del capitalisme al socialisme**. Per això calia estudiar les forces que, des del mateix si del capitalisme, permetien avançar cap al socialisme, avenç que, per a Marx, era inexorable.

2.2. La plusvàlua i la llei d'acumulació capitalista

Aquest motiu va ser el que va portar Marx a estudiar la dinàmica interna del capitalisme. El seu punt de partença era el fet que el capitalisme produïa mercaderies, no pel seu valor d'ús, sinó pel seu valor de canvi. Ara bé, aquesta producció comportava un increment constant de mercaderies, que sembla que constitueixen la riquesa. El que fa que constantment augmenti aquesta acumulació era el secret que calia esbrinar.

Marx descrivia la manera com aquest increment mai no podia aparèixer en la circulació, o en l'intercanvi, perquè sempre hi ha qui guanya si algú perd. Però va trobar una mercaderia molt especial que permetia aquest increment, **la mercaderia força de treball**. La força de treball es compra pel seu valor, és a dir, pel que costa mantenir-la: els mitjans de subsistència que formen el salari.

Però aquesta mercaderia, una vegada es posa en funcionament en un procés de producció, és capaç de generar més valor del que ha rebut, i la diferència pertany al capitalista, que ha contractat l'ús de la força de treball durant el temps que el salari permet la subsistència.

Aquesta diferència, la plusvàlua, era el resultat de l'explotació capitalista.

Per tant, el valor de cada mercaderia tenia tres components: el **capital constant**, amortització o desgast de la maquinària i primeres matèries, el **capital variable** o salaris, i la **plusvàlua**. El terme de capital variable es devia al fet que els salaris entraven en el procés de producció com una certa quantitat i en sortien com la mateixa quantitat més la plusvàlua.

La plusvàlua era, doncs, l'origen dels beneficis que els capitalistes usaven per a ampliar el procés mitjançant la reinversió en processos productius cada vegada més tecnificats i amb un volum més gran de maquinària, cosa que feia que el capital constant augmentés més que no pas el capital variable.

En la terminologia de Marx, això feia augmentar la composició orgànica de capital i d'aquesta manera apareixia la llei de la caiguda de la taxa de guany, ja que aquests dos conceptes estaven inversament relacionats. La caiguda dels beneficis portaria eventualment a la crisi econòmica, ja que desapareixeria el motiu de producció, però es recompondria el sistema a un nivell més elevat de producció i tornarien a intervenir les lleis de la base econòmica.

Marx veia la raó d'aquestes tendències en la llei general d'acumulació capitalista, que si bé reflecteix un comportament dels capitalistes, no correspon a una determinada psicologia individual, sinó a les imposicions d'un sistema als seus components, que són, de fet, una mena d'apèndix del capital.

La llei general ve a dir que un capitalista es veu obligat a buscar l'obtenció d'un màxim de plusvàlua, i per això ha de reinvertir el màxim dels seus guanys per tal de fer més productius els treballadors. Però això comporta tendències contradictòries, ja que els treballadors són els qui compren els productes, i pot sobrevenir una crisi econòmica per manca de sortida de les mercaderies.

En tot cas, amb sobreproducció o caiguda de la taxa de guany, les crisis periòdiques del sistema capitalista sorgeixen de la seva pròpia naturalesa, i condueixen cap a la recomposició del sistema productiu a nivells superiors, ja que s'ha invertit en més maquinària, cosa que, en un context de major concentració del capital, fa desaparèixer les petites empreses.

D'aquesta manera, la contradicció que segons Marx crea aquesta evolució ve generada perquè la producció es fa cada vegada de manera socialment més àmplia; en canvi, l'apropiació de la plusvàlua està cada vegada més concentrada, i finalment **caldrà una revolució política per a modificar tant les estructures polítiques, ara controlades pels capitalistes, com les de distribució de la renda**, ja que no es corresponen amb la realitat de la producció.

El socialisme és necessari, però també és inevitable. En el camp polític, cal que els treballadors s'organitzin políticament per a accelerar aquesta revolució.

3. El marxisme després de Marx: l'imperialisme

Moltes de les obres de Marx van ser escrites en col·laboració amb Friederich Engels, el qual, de tota manera, reconeixia la primacia de Marx en les idees.

A la mort de Marx, ell fou l'encarregat de publicar una part dels escrits que no havien vist la llum, especialment la resta d'*El capital*, però tampoc no va poder acabar la seva tasca. I qui la va continuar fou Karl Kautsky, que després d'haver treballat amb Engels, també es va dedicar al treball teòric.

La seva obra més important, *La qüestió agrària* (1899), volia analitzar l'evolució del sector agrari sota el capitalisme, potser perquè Marx va estar massa preocupat pel sector industrial. I en l'agricultura semblava que el procés de concentració era més lent i dificultós, si existia, ja que en una bona part d'Europa es mantenia la petita propietat familiar. Però en canvi complia altres funcions per al sistema capitalista, centrat en el capitalisme industrial, ja que, a banda de proporcionar una reserva de mà d'obra, subministrava un mercat a fi i efecte de pal·liar les crisis.

De seguida, el problema de les causes i solucions de les crisis, tenint en compte l'evolució del sistema capitalista, es va convertir en l'objectiu principal d'estudi per part dels marxistes. I el fenomen més evident que es relacionava amb la situació del moment era el de l'imperialisme.

Aquest terme havia estat proposat per un economista heterodox anglès, John Hobson, en una obra titulada *Imperialisme. Un estudi* (1902).

La seva argumentació intentava atacar l'imperialisme britànic, originat, segons ell, pel nacionalisme extrem, el *jingoisme* (versió anglesa del *xovinisme*). Aquest era l'origen del fet que l'excés d'estalvi que s'originava a la metròpoli es dedicava a la inversió a les colònies, i no beneficiava el conjunt del país.

L'alternativa era incrementar el consum dels treballadors anglesos. De fet, la seva era una teoria del subconsum, però amb un segon component: l'imperialisme, que si bé tenia una arrel econòmica, era una elecció política.

La teoria del subconsum la va reprendre Keynes, de qui Hobson és un precedent. La idea que l'imperialisme és una elecció política més que una necessitat econòmica, en canvi, fou el punt de partença dels estudis de Bujarin i Lenin.

Però tots dos van prendre també idees de Rudolf Hilferding, un marxista austríac, membre d'un important grup que va donar lloc a la denominació austromarxista.

La seva gran obra, *El capital financer* (1910), va ser considerada durant molt de temps com la continuació del treball de Marx, ja que s'hi estudiaven les noves tendències del capitalisme amb l'aparició de la gran banca, la seva participació en el procés productiu i la formació dels monopolis.

El seu interès de partença sorgia del fet que la cursa imperialista, que es va iniciar vers el 1870, i que va coincidir amb una de les grans depressions del capitalisme, la de finals del segle XIX, era un fenomen nou, diferent, tant del colonialisme del segle XVI com del neocolonialisme del segle XIX.

En aquest context va aparèixer l'obra de Vladimir Lenin, *Imperialisme* (1910). Per a ell, **l'imperialisme era característic de la darrera etapa del capitalisme**, en el qual es donaven una sèrie de condicions, com la producció majoritàriament obtinguda per monopolis i càrtels, idea que compartia amb un altre economista rus, Bujarin, i també la intervenció del capital financer en la producció, idea presa de Hilferding.

El resultat final del procés era el repartiment dels mercats mundials entre les associacions de capitalistes i, finalment, el repartiment del món entre les nacions capitalistes. Però aquest repartiment mai no podia ser fàcil i portaria inevitablement a la guerra, tal com va succeir el 1914.

Nicolai Bujarin era ja l'economista per excel·lència de la revolució russa quan va teoritzar sobre l'imperialisme. Abans ja havia escrit una encertada crítica de l'economia neoclàssica, descrivint-la com *La teoria econòmica de la classe rendista* (1914), o, de fet, com la ideologia de la burgesia improductiva.

Rosa Luxemburg, en canvi, va proposar una altra explicació més radical de l'imperialisme a *L'acumulació de capital* (1913). La tendència a buscar mercats exteriors és una característica del capitalisme en qualsevol moment de la seva vida.

La seva anàlisi començava en la mateixa estructura marxista: si la producció d'un país en un any es pot definir pels tres components marxistes, capital constant (béns d'equip i primeres matèries), capital variable (salaris) i plusvàlua, en un sistema en creixement, la plusvàlua es dedicarà a comprar els béns d'equip i les primeres matèries noves per créixer, amb la qual cosa el producte de l'any següent, més gran, mai no es podrà vendre tot. Novament, apareix el subconsum com a factor essencial causant dels mals del capitalisme.

L'única sortida, davant d'aquesta acumulació, són els mercats exteriors, especialment de béns d'equip (d'aquí que el capitalisme fos d'inversió), i així havia estat des del primer colonialisme.

A diferència dels altres autors, per a Rosa Luxemburg, la tendència a **l'expansió no era la darrera etapa del capitalisme, sinó la primera.**

Finalment, cal dir que totes les anàlisis marxistes tenien una intencionalitat política, la de trobar les estratègies dels partits de la classe treballadora per a avançar en el camí de la superació del capitalisme i la implantació del socialisme.

Però van crear un estil d'anàlisi macroeconòmica, que es va mantenir mentre l'economia ortodoxa es dedicava a la microeconomia.

Vegeu el vídeo: El marxisme després de Marx: l'imperialisme

4. Historicisme i institucionalisme

Vegeu el vídeo: Historicisme i institucionalisme

4.1. El primer historicisme

Al mateix temps que es desenvolupava el marxisme, als estats que finalment s'unificaren en l'imperi Alemany es va donar un altre tipus de tendència intel·lectual. En aquest cas, la reivindicació es relacionava amb la nació, no pas amb la classe.

I aquesta reivindicació va començar per **Friederich List**, en una obra que, significativament, porta el títol de *Sistema nacional d'economia política* (1841).

D'un estudi en què es diferenciaven diverses etapes en el desenvolupament econòmic, List tria la idea que les nacions que havien arribat més tard a l'etapa industrial necessitaven el proteccionisme com a mitjà per a defensar-se dels costos més baixos de les nacions avançades.

La seva teoria era un atac directe a les teories de Ricardo, i va servir per a afavorir la unió duanera alemanya, una primera unió econòmica que seria el preludi de la **unió política**.

Però l'historicisme va néixer més tard, i va començar el seu camí de la mà de Wilhelm Roscher, que va desenvolupar les seves idees, principalment metodològiques al *Sistema d'economia dels pobles* (1854).

Els punts de partença eren dos. El primer, que **les nacions havien de passar per un cicle vital** que indicava ja la decadència d'Anglaterra i el futur gloriós d'Alemanya. El segon era **l'ús de fets històrics per a descriure l'economia concreta** i obtenir les lleis del seu funcionament, lleis que serien sempre relatives. Si bé Roscher no va arribar a l'extrem dels seus deixebles, ja es començava a decantar per la descripció empírica, més que per l'anàlisi teòrica.

Les idees de Roscher van ser desenvolupades per Bruno Hildebrand i Karl Knieps, que ja va negar la possibilitat d'existència de lleis generals econòmiques vàlides per a qualsevol temps i per a tots els països. Cada nació té les seves lleis de desenvolupament, que han donat lloc a les seves institucions econòmiques i legals. La seva obra més important, *L'economia política des del punt de vista del mètode històric* (1853), també contenia una crítica de les teories clàssiques, per voler donar validesa general a teories que només eren vàlides a Anglaterra.

4.2. El segon historicisme i l'institucionalisme

Després de la primera escola històrica va aparèixer la segona, cap al 1870, una vegada la unitat alemanya ja era un fet, i quan l'economia clàssica anglesa era un record i l'ortodòxia imperant era l'economia neoclàssica.

La seva figura més important va ser Gustav von Schmoller i la seva obra bàsica són els *Principis d'economia política* (1900), però tenen més interès els seus articles de debat amb el fundador del neoclassicisme de Viena, Carl Menger, coneguts amb el nom de *Methodenstreit*, o batalla del mètode.

En aquest debat, Schmoller es negava a acceptar l'existència de lleis econòmiques generals i creia que l'única feina possible era l'elaboració de monografies històriques, que permetessin l'acumulació de dades per a obtenir lleis en un futur.

Aïllar un fenomen i treure'l del context històric era desnaturalitzar-lo i perdre el realisme.

En definitiva, defensava un mètode inductiu. Menger, en canvi, defensava el mètode deductiu, del qual era un dels màxims exponents, amb uns nivells d'abstracció força elevats.

Però, prop del camp d'estudi de la segona escola històrica, té més interès el sociòleg i economista Max Weber, i molt especialment *L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme* (1904).

La tesi del llibre és prou coneguda: el capitalisme va néixer amb l'aparició d'una nova ètica, que permetia superar les dificultats que el catolicisme creava per a la pràctica dels negocis, per exemple, en condemnar l'interès. El protestantisme era la font humana del nou sistema econòmic.

Evidentment, aquesta tesi s'enfrontava directament amb les idees marxistes, ja que anticipava la ideologia, o les maneres de pensar, al moviment econòmic. Segons els marxistes, era una tesi idealista.

Al mateix temps que a Alemanya es desenvolupava l'escola històrica, en un altre país, els Estats Units, que també es resistia a la dominació teòrica i econòmica, es desenvolupava una escola de pensament similar. El nom que van prendre era el d'institucionalistes, ja que, més que posar èmfasi en la història, posaven èmfasi en la descripció de comportaments i organismes, definits genèricament com a institucions.

La seva visió, més que analogies amb la història, busca analogies amb la biologia, ja que veu aquestes institucions com a organismes vivents, que evolucionen.

Thorstein Veblen, d'origen noruec, va donar el seu toc personal a aquesta manera de fer economia. *La teoria de la classe ociosa* (1899) és una encertada i forta crítica dels comportaments socials de les classes superiors americanes, especialment referida als **comportaments amb resultats econòmics** i que no tenen res a veure amb preteses racionalitats.

En altres obres es refereix amb més precisió a les institucions, que són definides com les maneres habituals de fer la vida en comunitat, en relació amb l'entorn en què viu la comunitat. I des d'aquest punt Veblen es pregunta per quina raó l'economia no és una ciència evolutiva, ja que això la faria superior a la manera convencional de fer economia; en el seu temps, economia neoclàssica.

5. Socialisme i marxisme a Catalunya i Espanya

Tot i que diverses formes de socialisme premarxista van ser conegudes a Catalunya i Espanya, **el marxisme va arribar tard i malament**.

Les característiques socials del país van fer que el primer moviment obrer fos, majoritàriament, anarquista.

L'anarquisme era l'altre gran component de la Primera Associació Internacional de Treballadors fundada per Marx i, en general, el corrent anarquista s'oposava al marxisme. Per això les obres dels grans autors de l'anarquisme, Bakunin, de primer, i Kropotkin després, van ser més conegudes que no pas les de Marx i Engels.

En el camp del pensament econòmic, a més, no es va traduir un nombre gaire elevat d'obres i, sovint, aquestes tenien mutilacions o afegits que en desnaturalitzaven el contingut. Els autors espanyols, fora de casos comptats, van demostrar poca creativitat, i pocs mereixen ser esmentats.

Alguns autors, però, mereixen atenció. El primer, Jaime Vera, un dels fundadors del socialisme espanyol, i potser un dels únics autors que va contribuir a la teoria marxista. La seva obra més important va ser *Informe ante la Comisión de Reformas Sociales* (1884), en què fa una bona exposició dels principis marxistes.

L'altre autor que cal destacar és Juan José Morato, autor de *Notas para la historia de los modos de producción en España* (1897), que va esdevenir un marc de referència per al marxisme espanyol.

La vertadera introducció del marxisme, però, va haver d'esperar fins als anys trenta del segle xx, amb la Segona República, que va permetre l'aparició completa d'*El capital*, i de diferents obres escrites des de la tradició marxista. Va ser també aleshores quan van començar les traduccions al català. En alguns casos, hi va haver aportacions interessants a la teoria, sempre aplicades, però, a l'àmbit espanyol i català. En aquesta tasca van ser importants les idees d'**Andreu Nin** respecte al problema nacional, i de **Joaquim Maurín**, respecte a la situació de la formació social espanyola. També algunes obres des de l'òptica anarquista van tenir un cert ressò en els difícils dies de la República i la Guerra Civil.

La més important va ser *El organismo económico de la Revolución*, (1936) de Diego A. de Santillán, un leonès emigrat a Argentina i instal·lat a Barcelona. El seu interès se centrava en l'intent de conciliar una visió anarquista de l'economia i la societat amb una coordinació o direcció de la producció, per a fer front a les necessitats de la crisi econòmica, en primer lloc, i de la guerra, després. Cal recordar que va ser en aquells moments de la Guerra Civil quan els anarquistes es van incorporar tant al Govern central com al de la Generalitat, per tal de preservar els avenços que l'ocupació espontània de fàbriques i de finques significaven en el camí cap a la societat nova que volien.

Finalment, dins l'eclosió d'ensenyament popular de visions alternatives teòriques que es va donar en els ateneus de cultura i altres entitats cíviqes, una obra destaca per la seva amplitud, la de Joan Fàbregues, *Assaig d'economia política* (1932-1934). Aquesta obra intenta resumir l'evolució del capitalisme seguint, si més no de manera parcial, les idees de Marx i de l'escola clàssica, en un marc en què la història té un paper primordial.

Malgrat això, el marxisme que es va introduir durant els anys trenta fou un marxisme fossilitzat, encarcerat, que es corresponia amb les formes de difusió iniciades per Stalin a la Unió Soviètica.

Fruit de l'interès polític dels receptors de Marx a Espanya, la gran preocupació consistia saber si el país era un país feudal que entrava en l'època capitalista, amb la democràcia instaurada per la república, o si ja havia madurat prou el capitalisme per a fer el pas cap a la revolució socialista. Però no hi havia gaire interès a fer un estudi sobre la base econòmica del capitalisme espanyol, ja que sovint els textos només tenien la funció de justificar les estratègies dels partits polítics que s'anomenaven marxistes.

Vegeu el vídeo: Socialisme i marxisme a Catalunya i Espanya

6. Autors

Henri Rouvroy de Saint-Simon (1760-1825)	<p>Gran noble francès, va ser un dels fundadors del socialisme. Defensor de les virtuts alliberadores de la ciència i de la tècnica, va voler crear una nova religió a <i>Nou cristianisme</i> (1825), de la qual els científics serien els sacerdots.</p> <p>Va veure les implicacions socials del fenomen industrial, i gràcies a les seves campanyes, els treballadors van acabar acceptant el progrés tècnic, que fins aleshores veien amb por.</p>
Robert Owen (1771-1858)	<p>Empresari tèxtil gal·lès, va introduir millores filantròpiques en la seva empresa i va obtenir un gran èxit.</p> <p>Va descriure les seves experiències en l'obra <i>Una nova visió de la societat</i> (1816), en què afirmava que la millora de l'entorn del treball podia fer avançar la societat, i aquesta millora implicava l'adopció de formes socialistes. Les seves campanyes van comportar la creació d'organitzacions, que són l'origen del sindicalisme anglès i del moviment cooperatiu.</p>
Charles Fourier (1772-1837)	<p>Socialista utòpic francès i funcionari a la industriosa Lió.</p> <p>Tenia una visió evolucionista del món, segons la qual les diferents etapes eren dominades per diferents passions humanes. En el <i>Tractat de l'associació domèstica agrícola</i> (1822) va dissenyar la comunitat ideal, en què dominaria l'harmonia, i que es basaria en unes comunitats socialistes, els falansteris, on totes les activitats es farien en comú.</p>
William Thompson (1775-1833)	<p>Utilitarista radical, va anar més enllà i va proposar formes de producció socialistes basades en la cooperació, i altres idees socialistes en l'obra <i>Recerca sobre els principis de la distribució de la riquesa</i> (1824).</p>
Thomas Hodgskin (1787-1869)	<p>Socialista seguidor de les teories ricardianes, que va radicalitzar. A <i>El treball defensat de les reclamacions del capital</i> (1825) va defensar que si només el treball crea valor, tota retribució que no sigui salari, com els guanys, serà fruit de l'explotació.</p>
Bruno Hildebrand (1812-1878)	<p>Economista alemany, membre de l'escola històrica i rector de la Universitat de Jena.</p> <p>Estava interessat en el caràcter moral de l'economia i va ser un gran crític de l'escola clàssica.</p> <p>Va ser fundador del <i>Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik</i>.</p>
Wilhelm Roscher (1817-1894)	<p>Fundador de l'escola històrica alemanya, va ser professor universitari i autor del <i>Sistema d'economia dels pobles</i> (1854), en què explicava el seu mètode de recerca.</p>

<p>Karl Marx (1818-1883)</p>	<p>El fundador del socialisme científic va néixer a Trèveris, Alemanya. Estudiant de filosofia i periodista radical, es va haver d'exiliar el 1844, hi va retornar el 1848, i es va exiliar definitivament a Londres, després de publicar el <i>Manifest del Partit Comunista</i> (1848) i afegir-se als moviments revolucionaris d'aquell any.</p> <p>Va escriure un gran nombre d'obres, que volien fer una descripció total del sistema capitalista, tant en els seus aspectes econòmics com en els polítics i culturals.</p> <p>En aquest camp, únicament va poder acabar una part de la descripció de la base econòmica del capitalisme a <i>El capital</i> (1867), que va deixar inacabat.</p> <p>Continuador de la teoria del valor treball dels clàssics, va extreure d'aquells les conseqüències més radicals, tot analitzant l'evolució del sistema capitalista partint d'aquesta idea.</p> <p>Això el va portar a considerar les crisis econòmiques com a resultat de la tendència de la taxa de guany a abaixar, creant, però, fluctuacions i cicles econòmics al llarg de la seva actuació.</p> <p>Les seves idees van ser la base del moviment socialista, que s'organitzà al voltant de la Primera Internacional, que ell va fundar.</p>
<p>Friederich Engels (1820-1895)</p>	<p>Company de Marx i coautor amb ell d'algunes obres importants, com el <i>Manifest del Partit Comunista</i> (1848), va continuar la feina de Marx editant una part de la seva obra, especialment, la continuació d'<i>El capital</i>.</p>
<p>Karl Knies (1821-1898)</p>	<p>Professor universitari i membre de l'escola històrica alemanya com a deixeble de Roscher.</p> <p>Va escriure <i>L'economia política des del punt de vista del mètode històric</i> (1853), un dels millors textos del corrent.</p>
<p>Gustav von Schmoller (1838-1917)</p>	<p>El més important dels economistes històrics alemanys, membre de la segona escola històrica i el seu centre.</p> <p>Professor de la Universitat de Berlín, és l'autor d'uns monumentals <i>Principis d'economia política</i> (1900), una enciclopèdia de la visió de l'escola. Va ser el principal opositor de Menger a la <i>Methodenstreit</i>, o discussió sobre els respectius mètodes a la ciència.</p>
<p>Karl Kautsky (1854-1938)</p>	<p>Socialdemòcrata alemany, va ser un dels dirigents del partit i un dels seus teòrics. Continuador de la feina d'Engels, va editar els treballs de Marx i va escriure <i>La qüestió agrària</i> (1899), en què analitza la dominació de l'agricultura per part del capitalisme.</p>
<p>Thorstein Veblen (1857-1929)</p>	<p>D'origen noruec, mai no es va integrar totalment en la cultura americana; va ser la figura més representativa de l'institucionalisme americà, la versió americana de l'economia deductiva evolucionista.</p> <p><i>La Teoria de la classe ociosa</i> (1899) és una crítica dels hàbits de comportament dels agents econòmics en el capitalisme.</p>
<p>John Hobson (1858-1940)</p>	<p>Reformista i economista herètic anglès, autor d'una teoria del subconsum.</p> <p>També va ser l'autor de l'obra <i>Imperialisme. Un estudi</i> (1902), en què veia l'imperialisme com el resultat d'una opció política a fi i efecte de pal·liar el subconsum, punt de partida de les teories de l'imperialisme.</p>
<p>Jaime Vera (1859-1918)</p>	<p>Metge socialista, un dels primers introductors del marxisme a Espanya.</p> <p>Va ser l'autor de l'<i>Informe a la Comisión de Reformas Sociales</i> (1884).</p>
<p>Max Weber (1864-1920)</p>	<p>Economista i sociòleg alemany que va defensar les teories lligades a les de la segona escola històrica alemanya.</p> <p>Com a sociòleg, es va interessar per la sociologia de les religions i en el camp de l'economia el van atreure els aspectes ètics que van fer sorgir el capitalisme; en va defensar una visió idealista a <i>L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme</i> (1904).</p> <p>Va ser l'autor de la gran obra <i>Economia i societat</i> (1925).</p>

Juan José Morato (1864-1938)	Un dels primers socialistes espanyols, va ser l'autor de <i>Notas para la historia de los modos de producción en España</i> (1897).
Vladimir Lenin (1870-1924)	El primer dirigent de la revolució russa va ser un analista econòmic que va sintetitzar les idees de Hilferding i Bujarin, afegint-hi una visió pròpia. En la seva obra <i>L'imperialisme, la darrera etapa del capitalisme</i> (1917) s'expliquen les raons econòmiques que van conduir a la Primera Guerra Mundial.
Rosa Luxemburg (1870-1919)	Teòrica polonesa, membre del partit socialdemòcrata alemany. Autora de <i>L'acumulació de capital</i> (1913), en què s'estudien les raons que condueixen al fenomen de l'imperialisme, que per a ella reflectia la tendència natural del capitalisme al subconsum.
Rudolf Hilferding (1877-1943)	Socialdemòcrata austríac, un dels membres de l'anomenat austromarxisme. Fou autor d' <i>El capital financer</i> (1910): anàlisi de la dominació del sistema capitalista per part dels bancs, a partir de la seva introducció als monopolis i als conglomerats industrials.
Nicolai Bujarin (1888-1938)	Dirigent polític i un dels teòrics més bons de la revolució russa, va analitzar el fenomen de l'imperialisme, amb idees que compartia amb Lenin. La seva obra, <i>La teoria econòmica de la classe rendista</i> (1914), és una bona crítica de l'economia neoclàssica.
Joan P. Fàbregues (1893-1966)	Vinculat a la CNT, com a economista va ser un autor de caràcter eclèctic en els seus plantejaments. En el seu <i>Assaig d'economia política</i> (1932-1934) va intentar fer un manual alternatiu, just després que l'obra de Marshall fos traduïda al castellà.
Diego A. de Santillán (1897)	Pseudònim de Sinesio García Fernández. Nascut a Lleó, emigrà a l'Argentina, on va contribuir a difondre l'anarquisme. A la tornada, es va establir a Barcelona el 1933, on va exercir la seva influència a la CNT i a la FAI com a teòric de temes econòmics. És l'autor d' <i>El organismo económico de la Revolución</i> (1936), en què descriu un model d'organització econòmica, si bé, no centralitzada, coordinada des d'un consell general d'economia.

***El capital* (1867)**

Obra que es compon de tres volums, a més de tres volums de notes d'*Història del pensament econòmic*, que se solen publicar amb el títol de *Teories de la plusvàlua*.

Únicament el primer volum, *El procés de producció del capital*, va ser publicat pel seu autor, mentre que els dos següents, *El procés de circulació del capital* i *El procés de producció del capital en el seu conjunt*, i les *Teories de la plusvàlua*, foren publicats per Engels i Kautsky.

El primer volum, el que té més interès, comença per la definició de valor, i a poc a poc va desgranant els elements que constitueixen la base de l'economia capitalista, amb descripcions històriques precises com a exemple de la teoria.

Una primera lectura pot començar pels capítols històrics, a la darrera part del llibre, l'acumulació primitiva de capital o el naixement del capitalisme, i acabar amb les descripcions teòriques.

***L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme* (1904)**

Aquesta obra es divideix en dues parts, la primera planteja el problema que, segons les estadístiques, els protestants ocupen la majoria dels llocs empresarials i de direcció a les empreses capitalistes.

La segona part intenta donar resposta a aquest fet amb l'estudi de l'ètica del protestantisme, més apta que la del catolicisme, amb relació a les activitats econòmiques.

Tot i que Weber se centra principalment en el luteranisme, potser les diferències més clares són amb el calvinisme, si es jutja pels països de primer desenvolupament (bàsicament Holanda i Anglaterra).

Resum

Cap a mitjan segle XIX, les condicions socials europees van experimentar un canvi substancial, l'aparició de la classe treballadora. El moviment social que aquest fet va originar, el moviment socialista, es va anar estructurant paral·lelament a la Revolució Industrial i a l'aparició del sistema fabril, i va tenir el seu primer gran esclat el 1848. En aquell moment van aparèixer també les primeres interpretacions teòriques, obra de Marx i d'Engels. Però, un dels seus objectius bàsics era analitzar les condicions econòmiques que havien donat lloc a l'economia capitalista, i també l'estudi de la dinàmica futura de l'economia en la seva transició cap al socialisme.

Les seves teories aviat es van difondre, i altres autors van continuar la seva tasca. Aquesta tasca, però, sempre es considerava com una base per a l'acció política, en el camí que havia de portar cap a la superació del sistema capitalista, cap a un món socialista més just. Al mateix temps, altres autors van cercar la base de les seves anàlisis, no en la classe social, sinó en la nació, sovint, amb la pretensió de demostrar l'especificitat històrica, com a manera de justificar l'aparició de noves nacions en el context europeu.

Tot i això, marxisme i historicisme no presenten punts comuns, excepte el seu origen alemany i el fet que ambdós es volen basar en la història. Però els uns, construint-la com a ciència, i els altres negant que existeixen teories generals (i per tant ciència) en el camp de la història.

Activitats

1. En quin sentit Marx fou el continuador de l'escola clàssica?
2. Quina relació hi ha entre les idees dels historicistes i el romanticisme?
3. Per què l'imperialisme polític es veia com una conseqüència de formes econòmiques?
4. Expliqueu la diferència entre la teoria del valor treball de Marx i la de Ricardo.

Glossari

Caiguda taxa guany (Ilei) *f* Llei fonamental de l'evolució del capitalisme segons Marx, que comporta un moviment cíclic de fluctuacions i crisis.

Càrtel *m* Associació de grans empreses per a repartir-se un mercat, allò que de fet forma una situació monopolística.

Cicle econòmic *m* Fluctuacions de l'activitat econòmica que solen presentar unes certes pautes, tot i que no sembla que hi hagi dos cicles absolutament iguals. Durant els segles XIX i XX es van detectar, superposats, cicles de 40 mesos, de 10 anys i de 50 anys, que van rebre el nom dels seus descobridors (Kitchin, Juglar i Kondratiev). Hi ha múltiples interpretacions de les causes dels cicles o fluctuacions, des de les que el vinculen a fenòmens naturals (collites bones o dolentes) fins a les que se centren en xocs aleatoris, passant per mecanismes com la interacció multiplicador-accelerator (Paul Anthony Samuelson) o mecanismes de «sostres i terres» (John Richard Hicks). Recentment hom els ha intentat reinterpretar en termes d'equilibri econòmic (Robert Lucas). Assuaubar els cicles és un dels objectius de les polítiques d'estabilització.

Concentració econòmica *f* Procés d'absorció de la producció per part de poques i grans empreses, atesa la desaparició de les petites unitats i la seva substitució per monopolis o càrtels, associacions de grans productors.

Doctrina econòmica *f* Conjunt de teories i procediments econòmics relacionats amb un principi unificador de caràcter normatiu, és a dir, es defineix un objectiu que es vol aconseguir mitjançant la política econòmica. La doctrina econòmica liberal té com a objectiu aconseguir una economia liberal i analitzar la realitat amb aquest fi. La socialista seria la que busca implantar un règim econòmic socialista.

Evolucionisme *m* Idea segons la qual els elements objecte d'un estudi són el resultat d'un llarg procés de petits canvis, que ha portat a les individualitats actuals. En biologia, els elements individuals actuals són les espècies, i la teoria la va llançar Darwin. L'èxit de Darwin va fer que alguns economistes plantegessin que les diferents individualitats econòmiques, les economies nacionals, eren també el fruit d'un procés llarg d'individualització i, per tant, incomparables.

Explotació *f* Sostracció d'una part del que els treballadors han produït, la plusvàlua, per part dels capitalistes en el procés de producció.

Historicisme *m* Doctrina econòmica que parteix de la individualitat històrica de les diferents economies nacionals i no creu en l'existència de lleis econòmiques generals. Es va desenvolupar, principalment a Alemanya, durant la segona meitat del segle XIX.

Imperialisme *m* Tendència dels països a dominar econòmicament i políticament altres països o zones geogràfiques. Amb referència a l'imperialisme capitalista, es tracta d'una etapa històrica que s'estén al llarg del segle XIX i que arriba fins a la descolonització del segle XX. Consisteix en l'expansió exterior de les metròpolis capitalistes, convertides en monopolistes. Gràcies a les conquestes es reparteixen el món i converteixen en capitalistes les economies dels països colonials per mitjà de la inversió estrangera i la salarització dels treballadors. Els teòrics principals de l'imperialisme al començament del segle XX van ser V. I. Lenin, R. Luxemburg, Bujarin i R. Hilferding.

Institucionalisme *m* Doctrina econòmica que parteix de l'estudi de les institucions econòmiques com a elements singulars i directores de les activitats econòmiques, entenent les institucions d'una manera àmplia, i que inclou tant organismes com hàbits de comportament. Aquest corrent veu les economies com el resultat del procés evolutiu i nega la validesa de teoritzacions abstractes i generals.

Marxisme *m* Conjunt de teories sorgides dels treballs de Marx, que contenen una interpretació materialista de la història i una descripció del funcionament del capitalisme, especialment en el camp econòmic. L'interès de la teoria per part dels marxistes rau en les possibilitats de proporcionar la base per a l'actuació política, en desvetllar les lleis d'avenç cap al futur, definit com a socialista necessàriament.

Materialisme *m* Idea segons la qual l'economia, o les activitats econòmiques, són la base dels comportaments socials humans. La teoria de Marx s'anomenava materialisme històric, ja que, a més, hi havia una visió de l'evolució històrica de les societats, evolució marcada per la dinàmica de la base material econòmica.

Monopoli *m* Situació de mercat en què hi ha un sol productor, que té la possibilitat de marcar el preu que més li convingui per a maximitzar el guany.

Plusvàlua *f* Valor que el treball afegeix a la mercaderia, per damunt del que el mateix treball consumeix en el procés de producció. Per a Marx és l'origen dels guanys.

Proteccionisme *m* Política econòmica que imposa drets i aranzels a la importació de productes estrangers, alhora que, sovint, en limita la quantitat mitjançant l'establiment de quotes. Solia ser un recurs per a la industrialització dels països amb un desenvolupament més retardat.

Revolució socialista *f* Canvi que s'esdevindrà al final del procés de desenvolupament capitalista, segons Marx i els marxistes. Aquest canvi tindrà una naturalesa principalment política, ja que l'evolució del mateix sistema capitalista genera formes de producció socialitzada. L'apropiació dels resultats de la producció (la plusvàlua) per part d'una minoria portarà inevitablement el sistema econòmic cap aquesta revolució.

Romanticisme *m* Moviment social i cultural sorgit de la decepció arran de les promeses no complertes de les dues revolucions, la política, representada per la Revolució Francesa, i la Revolució Industrial, que de primer es va desenvolupar a la Gran Bretanya. Tenia un component de vegades ambigu, ja que alhora que enyorava algunes de les característiques de les societats prerevolucionàries, com la solidaritat, buscava aprofundir alguns dels nous elements apareguts amb les revolucions, com la llibertat.

Socialisme utòpic *m* Socialisme premarxista que, segons l'opinió dels fundadors del marxisme, es limitava a definir mons futurs sense analitzar les forces que hi conduïen i, per tant, creien, de manera ingènua, que es podien instal·lar aquí i ara.

Socialisme ricardià *m* Socialisme premarxista que prenia alguns elements de la teoria econòmica de David Ricardo (valor treball, maquinària, etc.), i els portava a les seves darreres conseqüències lògiques, cosa que implicava la defensa de posicions socialistes.

Unió econòmica *f* Àrea geogràfica prèviament separada que adopta un sistema de lliure circulació de béns, capitals i persones, i alhora una moneda comuna, a més d'una disciplina comuna en el control dels pressupostos públics.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Bujarin, N. (1969). *La economía mundial y el imperialismo*. París: Ruedo Ibérico.

Kautsky, K. (1974). *La cuestión agraria*. Barcelona: Laia.

Lenin, V. I. (1977). *El imperialismo*. Moscou: Progreso.

Marx, K. (1983). *El capital*. Barcelona: Edicions 62.

Marx, K. (1977). *Teorías sobre la plusvalía*. Barcelona: Grijalbo.

Marx, K.; Engels, F. (1980). *Historia crítica de las teorías sobre la plusvalía*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.

Bibliografia complementària

Mandel, E. (1978). *La formación del pensamiento económico de Marx*. Madrid: Siglo XXI.

Rojo, L. A. *Historia y economía en el Imperio alemán*. (1983). A: G. Anes; L. A. Rojo; P. Tedde de Lorca (ed.). *Historia económica y pensamiento social*. Madrid: Alianza.

Sweezy, P. (1982). *Teoría del desarrollo capitalista*. Madrid: F.C.E.

Souyri, P. (1971). *El marxismo después de Marx*. Barcelona: Península.